

THEMA:
SLAVERNIJ

HANDLEIDING 'HET HOUTEN ZWAARD'

Hanna Jongejan, Arenda Koppelaar, Rianne Stigter, Eline ten Voorde

Inhoud

Inleiding	2
Verantwoording thema	2
Les Hanna	3
Lesdoelen.....	3
Achtergrondinformatie	12
Les 2: Hoe kijken Romeinen naar slaven? <i>Rianne</i>	14
Lesdoelen.....	14
Uitleg opdrachten	14
Achtergrondinformatie	17
Les 3 Slavernij in de wereld <i>Arenda</i>	18
Lesdoelen.....	18
Uitleg opdrachten	18
Achtergrondinformatie	20
Les 4 Slavernij nu <i>Eline</i>	22
Lesdoelen.....	22
Uitleg opdrachten	22
Achtergrondinformatie	23

Inleiding

In de handleiding die voor u ligt, vindt u allemaal informatie wat betreft het onderwerp de Romeinen. Dit onderwerp hebben we verdeeld over meerdere sub onderwerpen. Het onderwerp dat hier aan bod komt, is slavernij. Bij alle lessen die beschreven staan in deze handleiding zitten werkboekjes en opdrachten. Natuurlijk bent u vrij om de lessen in te vullen zoals u dat zelf wil. Er is een opzetje gemaakt, maar het is geen noodzaak om u hier aan te houden. Deze lessen zijn richtlijnen om een verdieping op de Romeinen te hebben.

Daarnaast hebben we in onze lessen gebruik gemaakt van de beeldvormers die bij geschiedenis horen. Deze beeldvormers vinden wij zo belangrijk dat deze in de lessen verweven zitten. Naast de beeldvormers hebben we ook gebruik gemaakt van de meervoudige intelligentie. Op deze manier sluiten de lessen aan op de manier van leren van elk kind. Elk kind kan zijn/haar behoeftes kwijt binnen de lessen.

Verantwoording thema

De Romeinen is natuurlijk een heel breed thema. Dit thema is veel te breed om zomaar te behandelen. Daarom is in deze lessenserie gekozen voor het sub onderwerp 'Slavernij'. Het thema slavernij lijkt in eerste instantie iets van heel lang geleden. Of het komt voor in landen die ver bij ons bed vandaan zijn. Bij slavernij denken we niet per se aan de 21^e eeuw. We denken al helemaal niet aan Nederland. Toch is slavernij dichterbij dan u denkt. Slavernij komt ook in de 21^e eeuw in Nederland voor. Natuurlijk maken we hier de grootste koppeling naar de Romeinen. Dat is het hoofdonderwerp. Hoe leefden de slaven in die tijd? Hoe werd je slaaf? Allemaal vragen waar we antwoorden op proberen te zoeken. Ook willen we hier de koppeling maken naar de slavernij in de 21^e eeuw. Slavernij in Nederland. Het komt vaker en in ergere mate voor dan wij denken. Is slavernij een thema dat zich zal blijven herhalen in de geschiedenis?

Les Hanna

Onderwerp verdiepingsles :

‘De inhoud van de slavernij in het Romeinse rijk.’

In deze verdiepingsles wordt na aanleiding van de film ingegaan op de inhoud van de slavernij van het Romeinse rijk.

We kennen slavernij tot op de dag van vandaag hoewel dit steeds andere vormen aan neemt.

De ene manier van slavernij is veel milder als de andere en ook de gedachtegangen achter het houden van slaven is wisselend per tijdvak.

Wat bewoog de Romeinen om slaven te houden en op welke wijze gaven zij daar invulling aan?

Wanneer werd een slaaf, slaaf en op welke manier ging de slaaf met zijn heer om?

Op dit soort vragen hopen we in deze les een antwoord te krijgen.

Bijgevoegde lesmaterialen:

Informatieblad voor leerlingen

Onderzoeksblad voor leerlingen

Afbeeldingen

PowerPointPresentatie bij de instructie/uitleg.

Koppeling naar film ‘het houten zwaard’

In de film zien we hoe een jonge man gevangen wordt genomen.

Vervolgens wordt hij verkocht als slaaf aan een gladiatorenschool.

Op die gladiatorenschool wordt hij opgeleid tot gladiator en vecht hij als slaaf.

Op een gegeven moment heeft hij zichzelf ‘vrij’ gevochten en verkoopt hij zichzelf terug.

Uiteindelijk wordt hij baas van een gladiatorenschool.

De film schetst dus een manier van onderhouden van een slaaf.

Van daaruit gaan wij in deze les(sen) verder op het onderwerp slavernij binnen het Romeinse rijk.

In deze les gaan we vooral kijken naar de verschillende vormen van slavernij die de Romeinen hadden.

Ook kijken we even hoe dat je dan eigenlijk slaaf werd.

Doordat er in de film de weg van een slaaf wordt gevolgd is dit een mooi startpunt om het onderwerp wat verder uit te diepen.

Lesdoelen (kennis/vaardigheden/inzicht)

- ✓ Leerlingen weten dat iedereen slaaf kon worden.
- ✓ De leerlingen weten dat de Romeinen van rebellen slaven maakten.
- ✓ De leerlingen weten dat slaven soms vrijwillig slaaf werden om onder betere omstandigheden te kunnen leven of financiële schuld af te lossen.
- ✓ De kinderen kennen de 3 soorten slavernij die de Romeinen hanteerden :
 - ✓ Slaven op het land
 - ✓ Slaven in de huishouding
 - ✓ Slaven die rijker en machtiger werden.
- ✓ De kinderen kunnen verwoorden wat de slaven in de 3 bovengenoemde groepen voor werk verrichtten.

Lesopzet

Introductie :

Als leerkracht is het van belang om bovenstaande achtergrondinformatie in het hoofd te hebben. De leerkracht laat de film zien (als deze nog niet bekeken is).

Na aanleiding daarvan wordt de PowerPointPresentatie aan de leerlingen laten zien.

Bij de eerste dia is het de bedoeling om informatie uit de film over slavernij bij leerlingen naar boven te halen door middel van een gesprekje.

Vervolgens het woordweb dat op de dia verschijnt 'hoe werd je slaaf van het Romeinse rijk' door leerlingen in laten vullen.

Eentueel een gesprekje met leerlingen over wat zij opgeschreven hebben.

Daarna komen er afbeeldingen die als het ware antwoord geven op de vraag uit het woordweb.

Hierbij vertellen op welke wijze dat je slaaf werd binnen het Romeinse rijk :

*Door rebellie (zie achtergrondinformatie)

*Door moeder

*Doordat vader je verkocht, doordat je jezelf verkocht of door schulden af te moeten lossen.

Leerlingen laten concluderen hoe dat je slaaf werd binnen het Romeinse rijk.

Vervolgens woordweb 'wat moest je doen als slaaf zijnde?' in laten vullen door leerlingen op basis van wat zij weten uit de normale methode-lessen of anderszins.

De drie afbeeldingen die bij de drie doelgroepen uit de achtergrondinformatie horen uitleggen aan de leerlingen.

Leerlingen vervolgens laten concluderen wat voor verschillende soorten slaven je had binnen het Romeinse rijk en wat hun taken waren of zouden kunnen zijn.

Daarna verschijnt er op de PowerPointPresentatie een praatplaat over de slavenmarkt.

Hier kun je leerlingen zelf over laten discussiëren.

Kern

Onderzoek en beeldvorming –

Leerlingen gaan aan de hand van bijgevoegd schema informatie zoeken in tweetallen.

De informatie schrijven zij op het bijgevoegde werkblad.

Op een a4 papier dat u daarbij los uitdeelt maken zij hierbij een tekening die volgens hen de situatie van een slaaf in het Romeinse rijk op de juiste wijze weergeeft.

Na aanleiding van hun onderzoek gaan leerlingen in groepjes van 6 praten over deze informatie en komen zij met elkaar tot één ingevuld schema als groep zijnde.

Groepswerk -

De leerlingen gaan in een groep een situatie naspelen wat zij eerst voor gaan bereiden.

De leerlingen hebben de benodigde informatie al verzameld bij onderzoek en beeldvorming.

Nu gaan zij aan de hand van wat zij opgezocht hebben als het ware een rollenspel voorbereiden.

U geeft de leerlingen de lesdoelen mee en geeft aan dat hun presentatie daaraan moet voldoen.

Leerlingen mogen verder van papier/kosteloos materiaal voorwerpen zelf maken die zij nodig achten voor in hun rollenspel.

Afsluiten

Presenteren -

De leerlingen hebben heel wat onderzoek verricht.

U ziet er op toe dat de tekeningen voorzien zijn van namen en geeft deze een plek op het prikbord.

De leerlingen presenteren hun rollenspel en u beoordeelt dit samen met de andere kinderen aan de hand van de lesdoelen die u hun vooraf mee gaf.

Ten slotte laat u de leerlingen per groep evalueren op de lesdoelen.

Didactische handvaten

*Om bovenstaande les zo spannend mogelijk te maken is het een optie om hier meerdere weken de tijd voor te nemen.

*U kunt de presentatie verdelen over een aantal weken en leerlingen ook thuis voor laten bereiden voor een optimaal resultaat.

*Zorg dat de leerlingen genoeg middelen hebben om zich optimaal voor te bereiden (tijdschriften/computers/boekjes uit het documentatie centrum)

*Vertel de opdracht in zijn geheel na aanleiding van de instructie aan de hand van de PowerPointPresentatie.

Dit zorgt ervoor dat kinderen gericht te werk gaan met hun opdracht.

*Becijfer de presentatie zodat leerlingen succeservaringen op doen.

Slaven in het Romeinse rijk.

Informatie

De Romeinen geloofden dat zij door hun goden aangewezen waren om de baas te zijn over de wereld.

Als je het niet eens was met de Romeinen en tegen hen vocht werd je meestal door de Romeinen verslagen.

De Romeinen vonden dat je dan de dood verdiende maar ze wilden ook best nog wel vriendelijk zijn voor je.

Ze wilden je redden van de dood door je een slaaf te maken.

Na deze redding wilden de Romeinen dat je hen voor altijd dankbaar zou zijn en voor hen zou werken.

Dan werd je dus slaaf.

Als je geen slaaf wilde zijn en je kwam in opstand vonden de Romeinen dat je alsnog de dood verdiende.

Maar je kon ervoor zorgen dat je bleef leven door ervoor te vechten als gladiator.

Als je won had je veel moed laten zien en mocht je blijven leven in het Romeinse rijk.

Meestal werd je dus slaaf als je tegen de Romeinen in opstand kwam.

Soms was dit maar één persoon maar soms waren het grote volken.

Deze mensen werden verkocht aan slavenhandelaren.

Het kon ook zo zijn dat de Romeinen je slaaf maakte omdat je veel schulden had.

Je moest dan als slaaf net zo lang werken totdat je je schuld had afgelost.

Soms gebeurde het dat je uit jezelf slaaf werd.

De Grieken bijvoorbeeld waren erg slim maar leefden in een arme omgeving.

Het gebeurde dat zij zichzelf verkochten aan de slavenhandelaren.

In Rome was het leven veel beter en zo waren zij er zeker van dat ze in een goede omgeving konden leven.

De Romeinen gebruikten de slaven voor allerlei taken.

Bijvoorbeeld : schoonmaker, kok , verzorging, onderwijzen , secretaris.

Je had dan ook veel verschillende soorten slaven.

*Slaven die op het land werkten

Je had slaven die op het land moesten werken op bijvoorbeeld een grote boerderij.

Deze slaven moesten heel erg hard werken.

Dit was de vervelendste manier van slaaf zijn omdat je veel minder mocht dan andere soorten slaven. Het gebeurde soms zelfs dat je 's nachts aan een ketting moest slapen.

Je had ook slaven die op de buitenplaats moesten werken.

Deze slaven waren heel erg duur geweest omdat zij dingen zoals bijvoorbeeld parken aanleggen erg goed konden.

Omdat deze slaven zo duur waren werden zij natuurlijk veel beter behandeld.

*Slaven die werk in het huis deden.

Een normaal gezin had ongeveer 2 of 3 slaven.

Als je geen slaaf had woonde je in een heel arm gezin.

Meestal kreeg één slaaf de leiding over de andere slaven.

De slaven waren er voor vieze of moeilijke taken in de huishouding zoals bijvoorbeeld ; koken of schoonmaken.

Als slaaf kon je ook een persoonlijke assistent zijn zoals een kapster of kleedster van degene die de baas over je was.

De kinderen hadden eigen slaven die voor hen zorgden en wanneer zij ouder werden hen ook les gaven.

En zoals we in de film zagen had je ook slaven die als gladiator moesten vechten. Daar kon de eigenaar (de meester) veel roem en eer mee krijgen.

*Slaven die rijker en machtiger konden worden.

Er waren slaven die werkten voor de staat. Deze slaven bouwden bijvoorbeeld bruggen of gebouwen of ze legden wegen aan.

Sommige waren brandweerman of nachtwaker.

Anderen waren ambtenaren van de keizer of zelfs schatbewaarder.

Ook had je vaak mensen die goed konden lezen, schrijven, zingen of toneelspelen.

Deze mensen verkochten zichzelf.

Dit was niet zo heel erg want je wist waar je op kon rekenen.

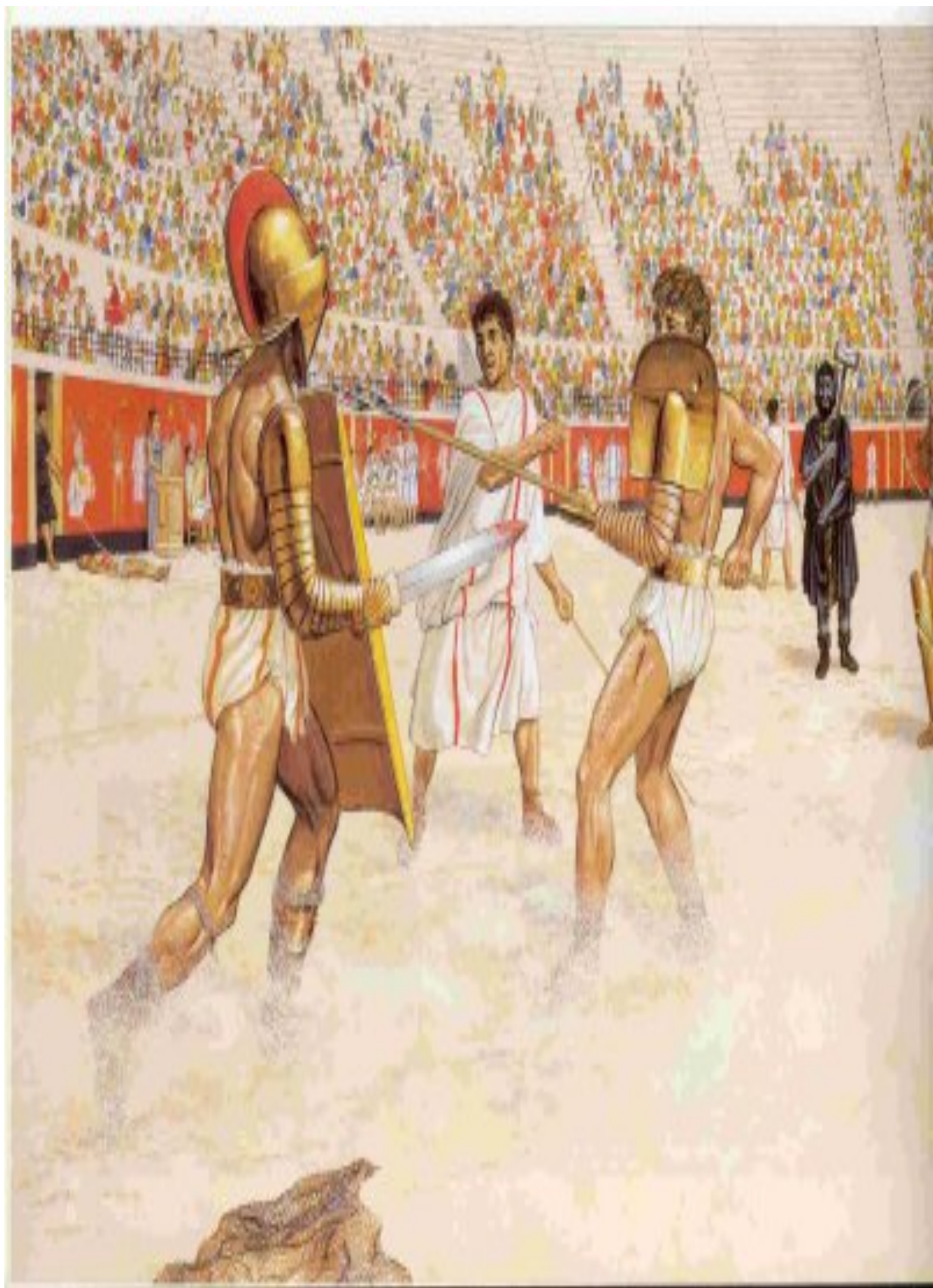

Slavernij bij de Romeinen	
1. Wanneer werd je slaaf in het Romeinse rijk?	
2. Wat moest je doen als je slaaf was? (3 soorten slaven)	
1.	
2.	
3.	
3. Wanneer was je geen slaaf meer (internetopdracht)	
4. Werden slaven slecht behandeld? (internet)	

5. Wanneer was je een goede slaaf en wanneer een slechte slaaf?

Achtergrondinformatie

De Romeinen hadden de vaste overtuiging dat zij door de goden gegeven heersers van de wereld waren.

Wanneer je tegen de Romeinen vocht was dit dus per definitie rebellie.

Verslagen militaire tegenstanders waren vijanden van Rome die weigerde de voordelen van de Romeinse overheersing in te zien.

Deze rebellen hadden geen recht op een plaats binnen de beschaafde Romeinse maatschappij en verdiende dus de dood.

De Romeinen konden ook genade verlenen en er voor kiezen iemand een leven binnen de Romeinse maatschappij te gunnen.

Ze redden hem dan dus van de dood (latijn : servare) en maakte hem dan servi (slaaf).

Na zo'n redding verwachtten zij dan natuurlijk wel eeuwige dankbaarheid en dienstbaarheid.

Een slaaf die in opstand kwam verdiende dus eigenlijk alsnog de dood.

Zo'n slaaf kreeg dan nogmaals een kans om zichzelf te redden van de dood door ervoor te vechten als gladiator.

Door middel van moed kon zo'n slaaf dan bewijzen dat hij toch een plaats in het Romeinse rijk waard was.

Het grootste deel van de slaven in het Romeinse rijk werd dus in oorlogstijd tot slaaf gemaakt.

Deze mensen werden doorverkocht aan slavenhandelaren.

Een andere reden om slaaf te worden was om financiële schuld af te betalen.

Een slaaf moest dan net zo lang werken totdat hij zijn schuld had afgelost.

Het slaaf worden of zijn gebeurde soms ook vrijwillig.

Grieken bijvoorbeeld waren vaak begaafd maar leefde in arme streken.

Deze mensen verkochten zichzelf dan aan slavenhandelaren om zo in Rome verzekerd te zijn van een goede leefomgeving.

De slavenhandel zorgde voor een belangrijk deel van de Romeinse economie.

Het echte handelen in slaven gebeurde door slavenhandelaren (magnones).

Over het algemeen had men weinig vertrouwen in de magnones waardoor kopers van slaven een bewijs van aankoop mee kregen.

Wanneer een slaaf na de aankoop een mankement bleek te hebben dat niet op het bewijs stond kreeg de koper zijn geld terug.

Slaven werden veelal naakt verkocht op de markt zodat kopers goed konden zien hoe dat ze er uit zagen.

De romeinen gebruiken de slaven voor allerlei taken : schoonmaker, kok, verzorgingsslaaf, onderwijzen, secretaris.

De eigenaar van een slaaf hadden de vrijheid om hun slaven te slaan of zelfs te doden maar veelal werden de slaven goed behandeld. Het gebeurde vaak dat eigenaren bevriend raakten met hun slaven.

Veel slaven die afkomstig waren uit barbaarse streken zoals Gallië, Germanië en Thracië werden ingezet om zware arbeid te verrichten.

Deze mensen konden vaak niet lezen of schrijven waardoor de Romeinen hen als gevaarlijke beesten zagen.

De Romeinse bedrijven kochten grote groepen slaven in om ze in te zetten als arbeider.

Vaak werden deze slaven ingezet bij landbouw of mijnbouw wat soms zeer gevaarlijk kon zijn door de primitieve methodes die de Romeinen gebruikten.

De romeinen maakten dus geen slaven op basis van discriminatie wat betreft huidskleur of iets dergelijks.

Iedereen kon slaaf gemaakt worden als hij niet in de context van de Romeinse maatschappij paste.

Een ex slaaf kon het daarom ook tot een hoge positie brengen binnen het Romeinse rijk, zolang hij maar bewees dat hij een plaats in de Romeinse maatschappij waard was.

Slavernij is bij de Romeinen niet weggegaan vanwege het besef van goed en fout maar uit economisch belang.

Het werd op een gegeven moment goedkoper om een dagloner aan te nemen die je alleen voor de dag werk betaalde dan een slaaf te kopen die je altijd moest voeden en onderhouden.

Les 2: Hoe kijken Romeinen naar slaven? Rianne

Lesdoelen (kennis/vaardigheden/inzicht)

Aan het einde van de leze les kunnen/weten de leerlingen:

- ✓ wat het beeld van de Romeinen was ten opzichte van de slaven
- ✓ kenmerken benoemen waaraan een eigenaar zijn slaaf herkent
- ✓ verschillen benoemen tussen het leven van een gladiator en van hun zelf
- ✓ dat er verschillende gladiatoren waren met verschillende uitrustingen
- ✓ een eigen mening vormen over slavernij
- ✓ anderen overtuigen dat slavernij verkeerd is
- ✓ een brief schrijven van minimaal tien regels
- ✓ hoe zij een originele aanplakbiljet kunnen ontwerpen voor hun slaaf/slavernij

Benodigde materialen:

- Film 'het houten zwaard'
- Werkboekje leerlingen
- Schrijfmateriaal
- Briefpapier (evt. lijntjespapier)
- Lijm
- Verschillende kleuren papieren
- A3 papier
- Schaar
- Computer

Inleiding

Hieronder treft u een lesopzet die u wellicht kunt inzetten na het kijken van de film. Het is een opzet dus u kunt er uiteraard zelf ook nog activiteiten aan toevoegen. Ook in het bepalen van de volgorde van de opdrachten bent u vrij. U kunt ervoor kiezen om de opzet aan te houden van het leerlingenboekje, maar wanneer dat echter niet uitkomt met de planning, kunt u gemakkelijk de volgorde veranderen.

Uitleg opdrachten

Tijdindicatie per onderdeel:

Opdracht 1	5 minuten
Opdracht 2	3 minuten
Opdracht 3	7 minuten
Opdracht 4	18 minuten
Opdracht 5	5 minuten
Opdracht 6	10 minuten
Opdracht 7	8 minuten
Opdracht 8	2 minuten
Opdracht 9*	20 minuten
Opdracht 10*	30 minuten
Totaal	108 minuten (1u + 48 min)

* verdiepingsopdracht/extra

Opdracht 1.

Vertel de kinderen waar deze les over gaat. Bespreek met hen de lesdoelen, zodat zij weten wat ze gaan leren. Doe een rondje met de vraag of kinderen wel eens van slaven gehoord hebben. Bespreek met elkaar wanneer je eigenlijk een slaaf bent. Wat kan de baas allemaal met je doen als slaaf? Laat de kinderen reageren en vertel dat je een film hebt die ook gaat over slaven in de Romeinse tijd.

Opdracht 2.

Benodigdheden: schrijfmateriaal

Bij deze opdracht vergelijken leerlingen hun eigen leven met dat van de gladiatoren. Ook vergelijken zij de maaltijden. Leerlingen kunnen deze opdracht zelfstandig en zonder enige uitleg maken.

Opdracht 3.

Benodigdheden: schrijfmateriaal

Vertel de leerlingen dat er verschillende soorten gladiatoren waren met verschillende uitrustingen. Laat de leerlingen zelfstandig of in tweetallen de beschrijving lezen en hierbij de juiste foto zoeken.

Opdracht 4.

Benodigdheden: film 'het houten zwaard'

Bekijk met elkaar de film 'het houten zwaard'. Laat de kinderen na het zien van de film reageren wanneer zij iets willen vertellen of misschien wel een vraag hebben. Wellicht dat je bij het geven van informatie de achtergrondinformatie kunt gebruiken.

Opdracht 5.

Benodigdheden: schrijfmateriaal

Na het zien van de film kunnen leerlingen zelfstandig (of in tweetallen) de ontbrekende woorden in de tekst invullen. De tekst komt letterlijk uit de film. Je kunt hiermee de kennis toetsen die de leerlingen hebben opgedaan.

Opdracht 6.

Benodigdheden: schrijfmateriaal

De leerlingen gaan bij deze opdracht nadenken over het beeld dat Romeinen van slaven hebben. Zij gaan zich proberen in te leven in de Romeinen. Bij deze opdracht beantwoorden de kinderen individueel de vragen. Het is goed om na het beantwoorden hiervan de vragen klassikaal te bespreken en om samen tot een conclusie te komen.

Opdracht 7.

Je bespreekt met de leerlingen de moeilijke woorden. Daarna bedenken zij bij ieder woord een mooie zin. Je kunt ervoor kiezen om ze dit in hun taalschrift te laten doen of op een blaadje. Mogen de leerlingen elkaars schriften nakijken? Kijken jullie het klassikaal na? Of ga je de zinnen zelf nakijken? Stem dit goed af met de leerlingen.

Opdracht 8.

Benodigdheden: schrijfmateriaal

De kinderen bedenken op welke manieren de Romeinen duidelijk lieten weten dat een slaaf van hun was. Ze schrijven enkele kenmerken op.

***Opdracht 9.**

Benodigdheden: A4 papier (evt. lijnpapier); schrijfmateriaal

Laat de kinderen een brief schrijven naar een slaveneigenaar. In die brief moeten leerlingen hem of haar ervan overtuigen dat slavernij verkeerd is. Geef als leerkracht kaders aan waarbinnen de leerlingen moeten blijven. Bespreek bijvoorbeeld hoe een brief eruit ziet, denk hierbij aan de opzet: aanhef, kern, slot. Haal de regels erbij die kinderen kennen van de taalles. Laat kinderen ook voorbeeldzinnen opnoemen, zodat zij een idee krijgen van wat de bedoeling is. Bespreek met elkaar hoe je iemand kunt overtuigen. Als verwerking hierop kun je de leerlingen hun brief laten voorlezen als zij dat willen.

***Opdracht 10.**

Benodigdheden: A3 papier; lijm; schaar; computer; printer; schrijfmateriaal; gekleurd papier

Laat de leerlingen in groepen (van maximaal 4 personen) een aanplakbiljet maken op een A3 papier. Slaven werden verkocht. De kinderen willen nu ook slaven verkopen. Hiervoor moeten zij een aanplakbiljet maken waarop zij als het ware aan slaaf/slaven aanbieden. Bespreek met de leerlingen enkele voorbeelden. Wijs hierbij ook naar de briefjes die je bij de supermarkt ziet hangen, waar mensen oude spullen of hulp aanbieden. Hoe zou je een aanplakbiljet vorm kunnen geven? Welke teksten zouden geschikt zijn? (Bv. 2 halen=1 betalen; aanbieding; sterke jongeman, fit, lang en absoluut niet bang.) Laat de leerlingen originele ideeën bedenken. Laat ze ook eventueel op de computer enkele afbeeldingen zoeken. Wanneer alle groepjes klaar zijn, kun je ze hun aanplakbiljet laten presenteren aan de overige groepen.

Belangrijke begrippen:

- Limes de grens van het Romeinse rijk
- Bataven germaanse stam die woonachtig was in de streek die we tegenwoordig kennen als de Betuwe
- Vespasianus een Romeinse keizer van 69 tot 79.
- Legioenen het Romeinse legioen was de militaire basiseenheid in het Romeinse leger. De eenheid bestond uit ongeveer 5000 tot 6000 infanteriesoldaten.
- Gladiator een gladiator was iemand die een gevecht leverde als vermaak voor het volk in een arena. Het woord gladiator is afgeleid van 'gladius', Latijn voor zwaard en betekent 'zwaardvechter', hoewel gladiatoren ook wel andere wapens gebruikten.
- Arena een afgesloten gebied, vaak ovaal of cirkelvormig, speciaal voor gladiatorenvechten. De bezoekers zitten rond de arena, op een tribune die altijd hoger gelegen is dan het gebied waar het spektakel plaatsvindt. Het woord arena is Latijn voor zand.

Achtergrondinformatie

Om te begrijpen hoe Romeinen naar slaven en dus ook naar gladiatoren keken moeten we een beetje denken als een Romein. De Romeinen hadden de vaste overtuiging dat zij de door de goden gegeven heersers van de wereld waren. Vechten tegen de Romeinen was dus per definitie rebellie. Verslagen militaire tegenstanders waren dus vijanden van Rome die weigerden de voordelen van de Romeinse overheersing in te zien. Deze rebellen hadden geen recht op een plaats binnen de beschaafde Romeinse maatschappij en verdienden dus de dood.

Maar de Romeinen konden ook genade verlenen en er voor kiezen zo iemand toch een leven binnen de Romeinse maatschappij te gunnen. Ze reddten hem dan dus van de dood (in Latijn Servare), en maakten hem dus servi (=slaaf). Dit kon zowel gelden voor 1 persoon als voor een compleet volk.

Keizer Augustus schept in die context dus ook terecht op dat hij volkeren die hij veilig genade kon verlenen liever "redde" dan uitroeide. Na zo'n redding verwachtten zij dan natuurlijk wel eeuwige dankbaarheid en dienstbaarheid. Een slaaf die in opstand kwam verdiende dus eigenlijk alsnog de dood. Een slaaf dan toch nogmaals de kans gunnen zichzelf te redden van een zekere dood door hem ervoor te laten vechten, als gladiator, zodat hij met zijn moed kon bewijzen dat hij toch een plaats in de Romeinse maatschappij waard was, was in de Romeinse optiek toch wel de ultieme gunst.

Voor de Romeinen is het geen kwestie van discriminatie op het kleurtje (zoals bijvoorbeeld in het Zuiden van de Verenigde Staten indertijd), want iedereen kon slaaf gemaakt worden als hij niet in de context van de Romeinse maatschappij paste. Hetzelfde concept van iemand redden van de dood gold bijvoorbeeld ook voor iemand met financiële schulden. Zonder de "gunst" van slavernij zou zo iemand doodgaan van de honger. Door de schuldenaar als slaaf te verkopen kreeg de schuldeiser nog wat terug van zijn geld en het fijne gevoel dat hij de schuldenaar niet liet doodgaan van de honger. Iedereen blij.....toch? Daarom kon een (ex)slaaf het ook tot een hoge positie brengen in de Romeinse maatschappij. Zolang hij maar bewees dat hij zijn plaats in de Romeinse maatschappij waard was. Uiteraard is dit een beschrijving van het ideaalbeeld dat de Romeinen van zichzelf en hun maatschappij hadden. Diep in hun hart wisten ze ook wel dat het verkrachten en op andere wijze uitbuiten van mensen verkeerd was maar mensen zijn door de hele geschiedenis heen altijd erg goed geweest in het goedpraten van hun fouten.

Slavernij is bij de Romeinen ook niet weggegaan vanwege het besef van goed en fout, zoals bij de Amerikaanse slavernij, maar uit puur economisch belang. Het was op een gegeven moment goedkoper om een dagloner (een vroeg soort ZZPer) aan te nemen die je alleen voor die dag werk betaalde dan een slaaf te kopen die je altijd moest voeden en onderhouden. Dit is een beetje hetzelfde concept als nu mensen een auto huren in plaats van te kopen.

Les 3 Slavernij in de wereld Arenda

In deze verdieplingsles wordt naar aanleiding van het thema ‘slavernij in het Romeinse Rijk’, ingegaan op ‘slavernij in de wereld’. In de wereld heeft slavernij een belangrijke plaats gehad.

Lesdoelen (kennis/vaardigheden/inzicht)

- ✓ De leerlingen weten wat bedoeld wordt met de driehoekshandel.
- ✓ De leerlingen hebben een beeld van de slavernij in de wereld.

Uitleg opdrachten

Tijdindicatie per onderdeel:

Inleiding	5-10 minuten
Spionfoto	10 minuten
Vertelling inclusief gesprek	20 minuten
Afsluiting	10 minuten
Verdiepingsopdracht 1	20 minuten
Verdiepingsopdracht 2	20 minuten

Benodigde materialen:

- Verhaal
- Spionfoto
- Werkboekje leerlingen
- Schrijfmateriaal
- Computer
- Materiaal voor de verdiepingsopdracht; extra informatie

Inleiding

Voor dit thema is het niet van noodzakelijk belang dat u met de leerlingen de film bekijkt. U kunt dit thema introduceren door gebruik te maken van de verdieplingslessen die u hiervoor heeft gegeven. In deze les wordt van de kennis die de leerlingen uit die lessen hebben gekregen gebruik gemaakt, en ook toegepast.

Als u uw les start begint u met een woordweb op het bord. Aan welke woorden denken de leerlingen als ze aan slavernij denken? Vanuit deze inleiding gaat u verder op het onderwerp slavernij in de wereld. We nemen vooral dit onderwerp vanuit het oogpunt hoe de slavernij er aan toe ging? Hoe was de slaaf?

Kern

U vertelt dat er in de wereld veel slavernij is geweest. De Romeinen hebben we gehad, waar we hebben gezien hoe slaven werden behandeld, hoe het leven er voor een slaaf uitzag etc. In deze les hebben we het niet alleen over Romeinen, maar gaan we Slavernij bekijken in de wereld.

Nederland en Slavernij

In dit deel van de les geeft u de leerlingen informatie en denkt u met ze na over ‘Nederland en de slavernij’.

U begint dit met een vorm van spionfoto. De foto die u hiernaast ziet is geheel bedekt. Er zijn een vakjes. Deze klappt u open. Als u het open klappt, schrijven de leerlingen op wat ze zien en schrijven ze ook op wat ze denken wat het schilderij is.

Daarna laat u de leerlingen eerst in tweetallen nadenken hoe Nederland slavernij heeft vormgegeven in de wereld. Daarna inventariseert u deze antwoorden.

Na deze inventarisatie vertelt u het verhaal wat hieronder staat. *Iemand suggesties voor een goed verhaal??*

Op het bord heeft u een plaat van de driehoekshandel. En eventueel de woorden:

- 1621
- WIC West Afrika
- Slavenhandelaren
- Fort Elmina
- Slavenmarkt
- Plantage

Deze woorden kunt u eventueel aanvullen met plaatjes!

Als verwerking op dit verhaal praat u na met de leerlingen. U laat de leerlingen verwoorden...

- ... wat ze vinden van de slavernij,
- ... hoe slaven slaaf werden,
- ... waarom de WIC is opgericht,
- ... wat de driehoekshandel is.

Afsluiting

U praat met de kinderen na aan de hand van stellingen.

- 1) Slaven hebben geen vrijheid meer, doordat alles wordt beslist door hun meester.
Wat betekent vrijheid voor jou?
- 2) Wanneer zou jij je een slaaf voelen?
- 3) Wat vind jij van slavernij?

Verdiepingsopdrachten

Opdracht 1: 'Het dagboek van een slaaf'

In deze verdiepingsopdracht is het de bedoeling dat de leerlingen het dagboek schrijven van een slaaf. U dient hiervoor de leerlingen enkele informatie en tips te geven over een dagboek schrijven. De leerlingen moeten datum boven aan de bladzijde zetten. De opdracht staat ook beschreven in het leerlingenvoetboek.

Je schrijft een dagboek over het leven een slaaf. Dit dagboek moet gaan over een slaaf die op een plantage werkt. In het dagboek beschrijf je:

- ✓ *Hoe is hij/zij slaaf geworden?*
- ✓ *Hoe is hij/zij in Suriname gekomen? Vervoer?*
- ✓ *Welk werk werd er op de plantage gedaan?*
- ✓ *Hoe worden slaven behandeld?*
- ✓ *En hoe worden ze gestraft?*

In een dagboek schrijft de hoofdpersoon, dus de slaaf, meestal over zichzelf. Elke dag schrijft hij/zij over wat hij/zij deze dag heeft beleefd. De dag en datum staan bovenaan de bladzijde.

Om zoveel mogelijk informatie over de slavernij in Suriname te zoeken, mag je gebruik maken van internet.

Opdracht 2:

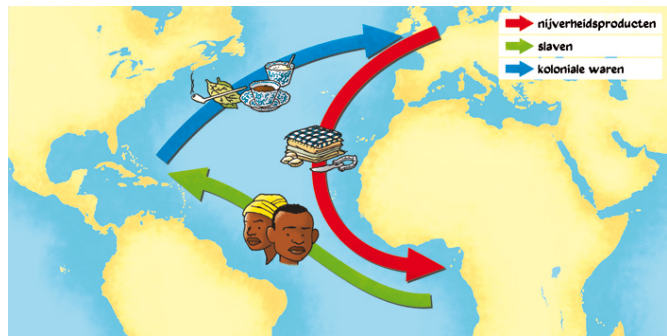
In deze opdracht vergelijken de leerlingen de slavernij in Suriname en in de Romeinse tijd. Hier kunnen ze dus de informatie bij gebruiken die ze in eerdere lessen hebben gekregen. U kunt hier eventueel een presentatie aan verbinden.

Je hebt nu een les gehad over slavernij in Suriname. Maar je hebt ook lessen gehad over slavernij in de Romeinse tijd. Je gaat nu de vergelijking maken tussen deze twee slavernijen. Zijn er overeenkomsten en verschillen? Maak hier een verhaal, gedicht, poster o.i.d. van. Gebruik je eigen creativiteit!

Achtergrondinformatie

De 'driehoek van de slavenhandel

Er is een tijd geweest dat mensenhandel heel gewoon gevonden werd. Ook Nederlandse kooplieden hebben meegedaan aan die handel. De Nederlandse slavenhandel begon in 1621. Toen werd de West-Indische Compagnie (WIC) opgericht. Op de kaart zie je de 'driehoek van de slavenhandel'.

De driehoek van de slavenhandel begon in Nederland. Daar werden schepen van de WIC volgeladen met wapens en andere spullen. De schepen voeren hiermee naar West-Afrika (rode pijl). In Afrika kochten Nederlandse kooplieden slaven van Afrikaanse stamhoofden. Er werd in die tijd veel oorlog gevoerd tussen verschillende stammen in Afrika. Een stamhoofd nam zijn vijanden gevangen en voerde ze naar de kust. Daar verkocht hij ze als slaven aan een koopman. In ruil voor de slaven kreeg het stamhoofd onder andere geld en wapens. Met die wapens kon hij weer een nieuwe oorlog voeren. Als er genoeg slaven waren om een schip mee te vullen, voer het naar Amerika oftewel 'West-Indië' (groene pijl). In de Nederlandse koloniën Curaçao en Suriname werden de slaven verkocht. Ze moesten werken op de plantages daar. De schepen voeren de producten die van de plantages kwamen, zoals koffie, tabak en suiker, mee terug naar Europa (blauwe pijl). De producten werden daar voor veel geld verkocht. En dan begon een nieuwe driehoek. In totaal zijn zo'n 500.000 slaven door Nederlandse kooplieden verkocht. Dat is ongeveer 5% van de totale slavenhandel in die tijd.

Slavernij in Suriname

Sinds de grote oversteek door Columbus in 1492 vestigden zich Europeanen in wat de Nieuwe Wereld werd genoemd, ten koste van de inheemse bevolking. De Portugezen begonnen met rietsuikerplantages in Brazilië, en lieten die bewerken door slaven uit Afrika. Dat werd overgenomen door alle koloniserende Europese staten. Samen verscheepten zij in deze transatlantische slavenhandel in ruim tweehonderd jaar meer

dan twaalf miljoen Afrikanen. Ruim 550.000 van hen werden getransporteerd door Nederlanders. Een enkele kunstenaar legde hun harde lot vast in een tekening.

Die Nederlandse slavenhandel begon in 1621 met de oprichting van de West-Indische Compagnie. WIC-schepen werden in eerste instantie vooral uitgestuurd voor kaapvaart en oorlogvoering tegen de Spaans-Portugese zeemacht. Zo veroverde Piet Hein in 1628 de Spaanse zilvervloot, en verloren de Portugezen in 1638 Sint George d'el Mina in het hedendaagse Ghana aan de WIC. Daarnaast werden delen van Brazilië bezet (1624-1654) en verkreeg de Republiek na 1665 erkenning van de koloniale aanspraken op de zogeheten Wilde Kust (Suriname, Berbice, Essequibo-Demarary), en de Antilliaanse eilanden Aruba, Bonaire, Curaçao, Sint Maarten, Sint Eustatius en Saba.

De Nederlanders werden zo belangrijke spelers in het Atlantische gebied, als kolonisator en slavenhandelaar. Tot 1730 bezat de WIC het Nederlandse monopolie op deze handel. Daarna groeide de Middelburgse Commercie Compagnie (opgericht in 1720) uit tot de grootste slavenhandelaar, met verschillende koophuizen in Rotterdam en Amsterdam als concurrent. Omstreeks 1770 bereikte de Nederlandse slavenhandel zijn piek, met het transport van jaarlijks gemiddeld zo'n zesduizend mensen. Daarna liep dat aantal snel terug.

Slaaf zijn betekende gedwongen arbeid en geen zeggenschap over waar, met wie en hoe je leefde. De Afrikaanse slaven en hun nakomelingen die in onvrijheid werden geboren, bewerkten plantages voor suiker, koffie, cacao, katoen en tabak, werkten in de zoutvijvers van Curaçao of bedienden hun meesters. Niet allemaal legden ze zich neer bij hun lot. Vooral in Suriname onttrokken mensen zich aan de slavernij door weg te lopen. Ze vestigden zich in het oerwoud en vormden eigen bosnegergemeenschappen, naast die van de indianen. Daarnaast was er voortdurend klein en groot slavenverzet op de plantages en in de stad. De grootste slavenopstand vond in 1795 op Curaçao plaats onder leiding van Tula, die geïnspireerd door de idealen van de Franse Revolutie en het succes van opstandige slaven van Saint Domingue (Haïti) vrijheid eiste. Hij moest het met de dood bekopen.

Aan het einde van de achttiende eeuw nam de verontwaardiging over de slavenhandel toe, ook in Nederland, al overheersten in de discussies vaak de belangen van de slavenhouders. Onder druk van de Engelsen werd de slavenhandel in 1814 verboden. Pas op 1 juli 1863 volgde in Nederland de afschaffing van slavenarbeid en slavernij, als een van de laatste landen in Europa. (<http://www.entoen.nu/slavernij>)

Les 4 Slavernij nu Eline

Het onderwerp dat hier aan de orde wordt gesteld is een heel gevoelig onderwerp. Toch lijkt het ons goed om dit onderwerp ook op de basisschool aan de orde te stellen. We hebben u hiervoor verschillende handvatten gegeven. U bent natuurlijk vrij om te kiezen wat u wel en niet aan de orde laat komen. De reden dat we toch een koppeling naar nu hebben gemaakt, is dat kinderen, maar ook veel volwassenen niet in de gaten hebben wat voor leed zich in Nederland allemaal afspeelt. Het is niet om nu allemaal verschrikkingen aan de orde te stellen, maar wel een stukje bewustwording.

We hebben voor drie verschillende soorten slavernij gekozen die allen vallen onder de noemer ‘mensenhandel’, namelijk:

1. Prostitutie
2. Werken onder minimumloon
3. Het verkopen van organen voor geld

Lesdoelen (kennis/vaardigheden/inzicht)

- ✓ De kinderen kennen de drie soorten slavernij die in Nederland voorkomen.
- ✓ De kinderen worden zich bewust van het leed dat zich bij mensenhandel afspeelt.
- ✓ De kinderen weten iets van de motieven waarom mensen tot zulke daden komen.

Benodigde materialen:

- Leerlingenboekje
- (Gekleurd) papier
- Computer
- Schrijfspullen
- Lijm

Uitleg opdrachten

Tijdindicatie per onderdeel: -

Lesopzet

Het is hierbij goed om te weten dat deze opzet als handreiking wordt gegeven. Wanneer u deze les in een projectvorm giet, dan zal deze er ongetwijfeld anders uit komen te zien. U moet u hier ook zeker vrij in voelen. Deze les is ook een mooi vervolg op de lessen over de Romeinen en slavernij.

Daarnaast is het goed om zelf eerst alle filmpjes en dergelijke goed door te kijken. Het verschilt heel erg per klas en regio of bepaalde filmpjes gekeken kunnen worden of niet. U weet zelf het beste wanneer er iets gekeken kan worden en wanneer niet.

Introductiefase:

Maak met de kinderen een soort woordweb op de muur. Wat weten zij al van slavernij in Nederland? Plaats dan ook in het midden de woorden: ‘Slavernij in Nederland’. Laat de kinderen op papiertjes schrijven wat zij al weten. Dit is een leuke opwarmer voor de rest van de les. Aan het einde van de les kunt u weer terug komen op dit woordweb. Daarnaast kunnen de kinderen ook thuis in de krant of op internet kijken wat zij nog allemaal kunnen vinden over slavernij in Nederland. Dit kan dan bij het woordweb gehangen worden. Op die manier wordt het een project van een aantal dagen of misschien wel weken.

Kernfase:

U kunt in deze fase iets meer vertellen over de drie soorten slavernij in Nederland. Natuurlijk is het een verdiepingsles en willen we niet alleen maar in een boek lezen, maar ook onderzoek

doen.

Er zijn verschillende opdrachten die u met de kinderen kunt doen.

1. Verdeel de klas in verschillende groepen. Laat elke groep een plan maken om iets te doen voor de mensen die te maken hebben met mensenhandel. Laat de kinderen niet het plan maken, maar laat ze het ook uitvoeren. Laat dit plan ook op muurkranten worden weergegeven. Zo weten de kinderen waar ze steeds mee bezig zijn. Wanneer u niet veel tijd heeft, kan een kaartje schrijven voor die mensen al goed zijn.
2. Laat de kinderen dieper onderzoek doen naar de verschillende vormen van mensenhandel. Laat hen daar een muurkrant of presentatie over geven.

Afsluiting:

Laat de kinderen hun presentaties geven en let daarbij ook op de manier waarop zij de presentaties geven. Laat de andere kinderen uit de klas het beoordelen.

Reflecteer daarna wat er nog meer bij het woordweb kan en wat ze hebben geleerd. Vergeet ook niet te reflecteren op de manier waarop de kinderen hebben gewerkt, hun leerproces.

Het mooiste zou zijn wanneer u ouders kunt uitnodigen om het gemaakte te laten zien. Hier kunt u dan een mooie tentoonstelling van maken.

Naast het gewone boekje volgen, kunt u er ook voor kiezen om iemand uit te nodigen van een stichting die gaat over mensenhandel of prostitutie. U kunt hierbij denken aan organisaties zoals:

- Scharlaken Koord
- Politie
- Rijksoverheid
- CoMensha

Kernwoorden

Prostitutie = Het zich bezighouden met seksuele activiteiten voor geld

Minimumloon = loon dat je volgens de wet minstens moet verdienen

Mensenhandel = De handel in mensen, voornamelijk vrouwen en kinderen, met het oog op moderne slavernij.

Moderne slavernij = Slavernij die vandaag de dag voorkomt.

Orgaan = onderdeel van je lichaam met een bepaalde functie, bijvoorbeeld hart of longen.

Achtergrondinformatie

Mensenhandel

‘Mensenhandel is een ernstige schending van de mensenrechten en een (zeer) zware vorm van criminaliteit. Het is een groeiend probleem dat vele verschijningsvormen kent, zoals misbruik in de prostitutiesector, arbeidsuitbuiting en handel in menselijke organen. Er is sprake van dwang met het doel personen uit te buiten.’ (CCV) Hieruit blijkt dus dat dit maatschappelijk niet verantwoord is.

Het is niet een bepaalde religieuze groep of activistische groep mensen die het niet vind kunnen, maar de maatschappij keurt dit af. Deze mensenhandel gaat vaak gepaard met slechte leefomstandigheden, maar ook slechte arbeidsvoorwaarden en arbeidsomstandigheden.

Wat hierbij van belang is dat er een verschil wordt gemaakt tussen mensenhandel en mensensmokkel. Deze twee kunnen heel dichtbij elkaar liggen, maar zijn niet hetzelfde. Smokkel heeft te maken met illegale toegang en illegaal verblijf, hierbij gaat er altijd een grensoverschrijding aan vooraf. Bij mensenhandel is dit lang niet altijd het geval.

Op de website van CCV en van de Rijksoverheid kunt u informatie lezen over hoe er om gegaan moet worden met mensenhandel mocht u dit willen behandelen.

<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/mensenhandel>

1. Prostitutie

Als het gaat om prostitutie dan hebben we het over de gedwongen prostitutie. Vrouwen, al dan niet met de Nederlandse nationaliteit worden gedwongen om in ruil voor geld seks te hebben. Hier kiezen zij niet vrijwillig voor! Het geld dat zij verdienen, moeten zij afstaan.

‘Het zou kunnen dat achter prostitutie een zeer ernstig misdrijf schuil gaat. Ze lijkt niet op de andere dames die dit werk wel vrijwillig doen. Ze is angstig en eigenlijk kan ze haar spannende beloftes nauwelijks opbrengen. Zodra het licht aangaat zijn nare blauwe plekken en andere tekenen van mishandeling te zien. Schijn bedriegt in zo’n geval. Grote kans dat deze prostituee slachtoffer is van dwangarbeid, een ernstige vorm van mensenhandel.’ (M.)

‘Hoe herken je gedwongen prostitutie?

Signalen kunnen wijzen op dwang. Hij/zij:

- *maakt een gespannen, opgefokte of angstige indruk*
- *draagt sporen van lichamelijk geweld, zoals blauwe plekken of opmerkelijke tatoeages of brandmerken*
- *heeft overduidelijk geen plezier in het werk, anders gezegd: is nauwelijks in staat het ‘spel’ te spelen*
- *mag zich niet vrijuit bewegen, mag niet alleen over straat, er is altijd iemand bij*
- *werkt voor een opvallend lage prijs*
- *spreekt alleen een eigen taal. Geen Nederlands, Duits of Engels*
- *heeft geen eigen woonruimte, slaapt op de werkplek*
- *weet niet op welk adres ze werkt*
- *ziet er ongezond uit’ (M.)*

Op de site van ‘Meld misdaad anoniem’ staan verschillende tips of adviezen die u op kunt volgen wanneer zoiets gebeurt. Als u denkt dat uw kinderen dit aankunnen, kunnen zij daar ook zelf op kijken.

2. Werken onder minimumloon

Bij deze vorm van mensen handel moeten we vooral denken aan economische uitbuiting. Elke vorm van uitbuiting in elke arbeidssector is strafbaar en valt onder mensenhandel. De meeste slachtoffers bij deze groep komen uit Midden- en Oost-Europa en Afrika.

Er zijn een aantal signalen die kunnen duiden op uitbuiting. In dit rijtje worden alleen de signalen genoemd die niet voor prostitutie gelden, omdat we deze al hebben besproken.

NB. Veel van deze signalen komen overeen met prostitutie.

- *‘niet zelf een reis of visa hebben geregeld;*
- *in het bezit zijn van een vals paspoort;*
- *illegaal verblijven in Nederland;*
- *niet over een eigen woonruimte beschikken;*
- *bang zijn voor uitzetting of mishandeling;*
- *ernstige schulden hebben;*
- *een onredelijk groot deel van hun inkomsten moeten afdragen;*
- *geen medische hulp ontvangen;*
- *geen of weinig contact hebben met de buitenwereld;*
- *beperkte bewegingsvrijheid hebben;*
- *gechanteerd, afgeperst of bedreigd worden (eventueel door eigen familie);*

- *uitzonderlijk lange werkdagen maken;*
- *sporen van lichamelijke mishandeling dragen.'* (Mensenhandel)

3. Organen verkopen voor geld

Over dit onderwerp zijn veel verschillende dingen geschreven, maar het staat verder van ons bed, omdat het in Nederland niet veel voorkomt. In Nederland is het namelijk verboden. Eén van de grootste redenen waarom mensen hun organen voor geld verkopen, is hun financiële situatie. De mensen die een orgaan nodig hebben, komen vaak uit het westen. Zij hebben redelijk wat geld tot hun beschikking. Degene die het orgaan verkoopt, heeft vaak financiële moeilijkheden. Deze moeilijkheden zijn zo erg dat ze iets van henzelf afstaan.